

"MASNAVIYI MA'NAVIY" MANZUMASIDAGI BIR HIKOYAT TADQIQI

M.T.Babayev¹

Mas'ul muallif: Babayev Maxmud Tashpulatovich, Buxoro davlat universiteti katta o'qituvchisi.

Accepted: 22 Sentabr 2026

Published: 22 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Babayev, M. T. "MASNAVIYI MA'NAVIY" MANZUMASIDAGI BIR HIKOYAT TADQIQI / M. T. Babayev // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 2. — B. 164–168.

1. Buxoro davlat universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Jaloliddin Rumiyning "Masnaviyi ma'naviy" asari tasavvuf falsafasi, axloqiy-ta'limiy g'oyalar va badiiy ramzlarning yuksak namunasi hisoblanadi. Asarda keltirilgan hikoyatlar orqali shoir insonning ruhiy kamoloti, nafsni poklash, ilohiy muhabbat va komillik sari intilish masalalarini chuqur falsafiy mazmunda talqin etadi. Ana shunday hikoyatlardan biri "Bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani" haqidagi rivoyat bo'lib, unda hayvonlar timsoli orqali inson tabiati, jamiyatdagi munosabatlar va ilohiy adolat masalalari yoritiladi. Mazkur hikoyatda sher mutlaq qudrat va adolat ramzi sifatida, bo'ri esa ochko'zlik, hirs va nafsga berilish timsoli sifatida gavdalanadi. Tulki esa voqealardan xulosa chiqaradigan, o'z o'rnini anglaydigan va aql bilan ish tutadigan obraz sifatida tasvirlanadi. O'lja taqsimoti jarayonida yuzaga kelgan voqealar orqali Rumi insonni nafs balosidan saqlanishga, adolatli bo'lishga, o'z imkoniyati va maqomini anglashga, oz narsaga qanoat qilishga hamda ta'magirlik va ochko'zlikdan yiroq bo'lishga da'vat etadi.

Kalit so'zlar: Mavlono, Masnaviy, Alloh, sher, bo'ri, tulki, mavzu, tasavvuf, hikoyat.

ИССЛЕДОВАНИЕ ОДНОЙ ПРИТЧИ ИЗ ПОЭМЫ «МАСНАВИ-ЙИ МА'НАВИ

Аннотация. «Маснави-йи ма'нави» Джалалуддина Руми — это выдающийся пример суфийской философии, моральных и воспитательных идей, а также художественной символики. Через представленные в произведении истории поэт интерпретирует вопросы духовного развития человека, очищения души, божественной любви и стремления к совершенству в глубоко философском контексте. Одна из таких рассказов — «[О том, как] отправились на охоту волк и лиса в сопровождении льва», которая освещает вопросы человеческой природы, отношений в обществе и божественной справедливости через метафору животных. В этом рассказе лев воплощен как символ абсолютной власти и справедливости, а волк — как символ жадности, амбиций и потакания желаниям. Лиса изображена как персонаж, который делает выводы из событий, понимает свое место и поступает мудро. Через события, разворачивающиеся во время раздела добычи, Руми призывает людей остерегаться пороков плоти, быть справедливыми, осознавать свой потенциал и статус, довольствоваться малым и избегать жадности и алчности.

Ключевые слова: Мевлана, Маснави, Аллах, лев, волк, лиса, тема, мистицизм, рассказ.

A STUDY OF ONE PARABLE FROM THE POEM "MASNAVI-YI MA'NAVI

Abstract. Jalaluddin Rumi's "Masnavi-yi Ma'navi" is a remarkable example of Sufi philosophy, moral and educational ideas, and artistic symbolism. Through the stories presented in the work, the poet interprets questions of human spiritual development, purification of the soul, divine love, and the pursuit of perfection in a deeply philosophical context. One such story, "How the wolf and fox went to hunt in attendance on the lion" illuminates questions of human nature, social relationships, and divine justice through animal metaphors. In this story, the lion is embodied as a symbol of absolute power and justice, and the wolf as a symbol of greed, ambition, and self-indulgence. The fox is depicted as a character who draws conclusions from events, understands her place, and acts wisely. Through the events that unfold during the division of the spoils, Rumi calls upon people to beware of the vices of the flesh, to be just, to be aware of their potential and status, to be content with little, and to avoid greed and avarice.

Keywords: Mevlana, Masnavi, Allah, lion, wolf, fox, theme, Sufism, story.

Kirish. Jahon adabiyotining buyuk siymosi Mavlono Jaloliddin Rumiyning "Masnaviyi Ma'naviy" asari ma'nolari mohiyatiga ko'ra so'fiylik qomusi, insoniyat tomonidan yaratilgan eng shoh asar namunasidir. 25 ming 632 (boshqa bir manbaga ko'ra 26 ming 840) baytli, olti daftardan iborat "Masnaviyi Ma'naviy" asari shoir va tarjimon Sulaymon Rahmon o'zining "Rumi va uning durdona asari "Ma'naviy Masnaviy"ning o'zbekcha tarjimasiga oid" maqolasida ta'kidlaganidek "Ma'naviy masnaviy" mohiyatan Qur'oni karimning o'ziga xos she'riy tafsiri va hadisi shariflarning sharhidan, talqinidan iboratdir. "Masnaviy"da Qur'on oyatlaridan 760 marta iqtibos olingan, 745 o'rinda 703 hadisdan

foydalanilgan. Muxtasar aytsak, "Ma'naviy masnaviy"ning botiniy mohiyati shahodat kalimasining – ya'ni, "La ilaha illalloh"ning turli-tuman hikoyatlar, masallar, rivoyatlar, hikmatlar zamiriga singdirilgan zikrlari yig'indisidan iboratdir; uning bosh maqsadi – ana shu hikoyatlar, latifalar, masallar, rivoyatlar, hikmatlar vositasida tavhidni – Allohning yagonaligini, sherigi yo'qligini zikr etish va tasdiqlashdir. Yanayam to'g'rirog'i, bu asar mavlono Rumiyning buyuk zot Allohning yakkayu yagona ekanligini tasdiqlab qilgan zikrlari, Uning Zoti, Sifoti va Qudrati haqidagi fikrlari, Uning bani Odamga bergan ne'matlari uchun Unga astoydil shukrlarining badiiy ifodasidir.

"Masnaviy"dagi "bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani" hikoyatida "adolat, ibrat, aql, o'z nafsiga qanoat, hirs, vasvasa, xayr-ehson, qalb, aldanchi va o'tkinchilik, dunyo ne'matlari, fe'l-atvori, nafsiga mag'lub bo'lish, chegaradan oshib ketish" kabi so'zlarni bilmaslik, komil inson bo'lish, o'zini mahbubga/Allohga bag'ishlash, Allohda yo'q bo'lmaslik, mutlaq haqiqat, fanafilloh, Allohning qudrati cheksizdir, barcha hukmronlik sohibi Alloh, solih bo'lish" va hokazo mavzular oldinga chiqadi.

Hikoyatning falsafiy mazmuni tasavvuf ta'limotining asosiy tushunchalari bilan chambarchas bog'liq. Unda ilohiy adolat, komil inson g'oyasi, o'zini Alloh irodasiga topshirish, fanā fillāh (Allohda foniy bo'lish), mutlaq haqiqatning faqat Allohga xosligi, Allohning cheksiz qudrati va barcha hukmronlikning Uning ixtiyorida ekani badiiy timsollar orqali ochib beriladi. Shuningdek, hikoyatda insonning solih amal qilishi, xayrixoh bo'lishi, boshqalarning boshidan kechirgan voqealaridan ibrat olishi va hayotiy xulosalar chiqarishi zarurligi alohida ta'kidlanadi.

Rumiy ushbu rivoyatda oddiy voqeani tasvirlash bilan cheklanmay, uni chuqur ma'naviy va axloqiy mazmun bilan boyitadi. Har bir obraz va voqea tasavvufiy ramz sifatida talqin qilinib, o'quvchini o'z nafsini hisob-kitob qilishga, ichki dunyosini poklashga va ilohiy haqiqat sari intilishga undaydi. Shu jihatdan hikoyat nafaqat badiiy asar, balki inson kamolotiga xizmat qiluvchi ma'naviy qo'llanma sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi Jaloliddin Rumiyning "Masnaviyi ma'naviy" asaridagi "Bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani" hikoyatini tematik, badiiy va tasavvufiy-falsafiy jihatdan tahlil qilish, unda ilgari surilgan axloqiy va irfoniy g'oyalarni ochib berish hamda hikoyatning bugungi ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatini yoritishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ushbu maqolada Mavlono Jaloliddin Rumiyning "Masnaviyi Ma'naviy" asaridagi "bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani" hikoyatining aslyatda, forsiydan o'zbek tiliga O'zbekiston xalq shoiri Jamol Kamol hamda forsiydan nemis tiliga Otto Ho'shle tarjimalarida yoritilishini tahlil qilishga urindik. Maqola yozish jarayonida „Qur'oni Karim. Ma'nolar tarjimasi.“ Tarjimon Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf kitobidan, Mavlono Jaloliddin Rumiyning R.Nikolson matni va boshqa nuxsalar asosida tuzilgan, Dushanbe shahridagi Adib nashriyotida 2013 yilda chop etilgan tojikcha Мавлоно Чалолуддин Муҳаммади Балхӣ Маснавиӣ маънави: Дафтарӣ аввал ва дувум kitobidan, forsiydan o'zbek tiliga Jamol Kamol tarjimasidagi Mavlono Jaloliddin Rumi. Masnaviyi ma'naviy. T.: MERIYUS, 2010. – B. 864. kitobidan hamda Otto Ho'shle tomonidan fors tilidan nemis tiliga qilingan tarjima asosida chop etilgan Dschalāl ad-Din Rūmī. Masnawī. Gesamtausgabe in zwei Bänden. Erstes Band. Buch I-III. Aus dem persischen von Otto Höschle. Chalice Verlag, Xanten, 2020 kitoblaridan hamda ko'plab internet saytlaridagi ma'lumotlardan foydalanildi.

Masnaviya haqida bir necha so'z. Fors adabiyotida birinchi marta qo'llangan masnaviy masno so'zining "ikki, ikki bo'lib" ma'nosini bildiruvchi nisbat qo'shimchasi bilan shaklidir. Masnaviyning har bir bayti bir-biri bilan qo'fiyalanadi (aa / bb / cc) va asosan aruzning qisqa shakllari bilan yozilgan. Odatda diniy, tasavvufiy, xagiografik, ilmiy, tarixiy, epik, didaktik va hazil mavzulari birinchi o'ringa chiqadi. Bu misra birligi bilan ba'zi sevgi hikoyalari ham yozilishi mumkin. Sanoiyning "Xadiqatul-xaqiqa", Sa'diy Sheroziyning "Bo'ston", Mavlono Jaloliddin Rumiyning "Masnaviyi", Firdavsiyning "Shohnomasi", mumtoz adabiyotning ko'plab shoh asarlari masnaviy janrida yozilgan.

She'ning bir turi bo'lsa-da, masnaviy tilga olinganda Mavlono shu nomdagi asari yodga tushadi. Asar fors tilida yozilgan bo'lib, olti jild va taxminan 25700 baytdan iborat. Shuningdek, "Masnaviy"ning yettinchi jildi borligi iddao qilinadi. Bu jild til va uslub jihatidan birinchi olti jildidan farq qiladi va uning Mavlono tegishli bo'lishi dargumon. Ma'lum bo'lgan olti jildlik asardagi asosiy mavzular "insonning harakatlari, tajribalari va kuzatishlari"dir. Haqiqiy vositachi Alloh ekanligi, kuch va iroda haqida so'z ketganda, inson Allohning ismlari, sifatleri va amallaridan iborat ilohiy haqiqatlarning namoyon bo'lishi sanalishi, yaxshilik va yomonlik mazmunida esa, ko'pincha "yaxshilik mutlaq, yomonlik esa nisbiydir" deya ta'kidlanadi. Shu jihatdan "Masnaviy"dagi hikoyatlar o'z ichida mazmun birligini tashkil qiladi, deyish mumkin. Ko'pgina hikoyatlarda "mutlaq haqiqat – Xudo", degan mavzu ta'kidlangan.

Mavlono birinchi jildning muqaddimasida "Masnaviy Haq taologa vosil bo'lish sirlarini kashf etishda va ilmal yaqin hosil qilishda diyonat usullari usullarning usulidir. Bu Olloh taoloning buyuk fihhi, oydin shariatidir. Ollohning rad etilmas burhonidir. Chindan ham u qalblarga shifo, hazin ko'ngillarga jilodir, Qur'oni karimning ochiq-ravshan bayonidir. Rizqlarni mo'l, xulqlarni pok, go'zal bo'lishi boisidir. Martabalari yuksak, o'zlari xayrli-xosiyatli kotiblar o'z qo'llari ila yozmishlar uni, halol, pok kishilardan o'zgasining unga qo'l urishlariga yo'l qo'ymaslar. Olamlarning Rabbidan bir in'omdir bul, botil na uning oldidan yaqinlasha bilar, na ortidan. Olloh uni o'z panohida asrar, hifzu himoya etar. Zero, Olloh eng yaxshi himoyachidir, marhamatlilarning marhamatlisidir" deydi. [Rumiy, 2010, 6]. Shuningdek, u uni chiroqqa va haqiqatga olib boradigan nurli yo'lga qiyoslaydi. Uning fikricha, bu ish haqiqat izlaganlar uchun jannatdir. Masnaviy odamlarga muhabbat, chin muhabbat, ibratli inson bo'lishni o'rgatib, go'zal axloq, halollik, saxovatilik, mehnatsevarlik, hayo, sabr-toqat, yaxshilik qilish, o'zgalarga yaxshilik tilash, rostgo'ylik, halol taomlar iste'mol qilish, Allohga shukr qilish muhimligini ta'kidlaydi va sajda qilish mavzuni tushuntiruvchi tarbiyaviy asardir. Shu jihatdan aytish kerakki, Mavlono ham dunyo va oxiratda baxtli bo'lish yo'llarini tushuntirishga harakat qilgan.

Asar o'z manbalarini asosan Qur'on va hadislardan oladi. Unda juda ko'p oyatlar bo'lgani uchun "Mag'z-i Qur'on"

(Qur'onning mohiyati) deb ham ataladi.

Mavlono o'z ijodining yo'l ko'rsatuvchiga o'xshashligini "Bizdan keyin Masnaviy shayx bo'lib, izlaganlarga to'g'ri yo'l ko'rsatadi, ularni boshqaradi va yetaklaydi" so'zlari bilan ifodalaydi. Bu borada ba'zi Mavlaviy shayx va masnaviyxonlar masnaviyni yod olishga harakat qilganlar. Masnaviyxonlar va shayxlarning masnaviyni yod olishlariga imkon yaratgan eng muhim omil, shubhasiz, nazmdadir. She'riy til o'zining o'lchov, qofiya kabi unsurlari bilan uyg'unlikni ta'minlabgina qolmay, esda qolishni ham ta'minlaydi. Shu tariqa "Masnaviy" kengroq ommaga tanish bo'lish imkoniyatini topadi.

"Masnaviy"dagi hikoyatlarni mavzu jihatidan quyidagi sarlavhalar ostida tahlil qilish mumkin:

1) Tasavvufga qaratilganlar: Bu turdagi hikoyalar ko'proq. Mavlono, odatda, bir hikoyat bilan shug'ullanadi. Hikoyani yakunlashdan oldin u qahramonlarning so'zlarini tasavvufiy ma'noda talqin qilishga harakat qiladi.

2) Axloq va hikmatga qaratilgan hikoyalar: Bu turdagi hikoyalar asosan axloqiy asoslarni o'rgatish va saboq berish maqsadida aytiladi.

3) Qur'on qissalari: Bu turdagi qissalar butunlay Qur'ondan olingan qissalar bo'lib, kerak bo'lganda zikr qilingandan keyin tafsir qilinadi va tasavvufiy izohlar beriladi.

4) Allegorik hikoyalar. Ushbu turdagi hikoyalar nisbatan qisqaroq bo'lib, ular saboq olish uchun misol sifatida tilga olinadi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, "Masnaviy"dagi qissalar asosan diniy, tasavvufiy va axloqiy mazmunga ega ekanligi ko'rinadi.

2. "Masnaviy"dagi "bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani" hikoyati haqida.

"Masnaviy"da diniy, tasavvufiy, ijtimoiy va hokazo masalalarga oid ko'plab hikoyalar kiritilgan. "Masnaviy"ning birinchi jildidagi "bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani" qissasida adolat va o'zlik mavzulari birinchi o'ringa chiqadi. Hikoya quyidagicha: "Arslon, bo'ri va tulki o'rmonga ovga chiqdi. Arslon bo'ri va tulkilar bilan ov qilishdan uyalsa ham, ularni ulug' deb hisoblab, ovga chiqadi. (Sher uyatlig' erdi, chunki shoh edi, Lekin ul ikrom etib, hamroh edi.) Arslon o'ylaydi: "Bunday sultonga lashkar yuk, lekin baribir "jamoat barakadir". (Shohga yetgay garchi lashkar zahmati, Bor vale bunda jamoat rahmati. [Rumi, 2010, 100]. Shveysariyalik tarjimon Otto Höschle ushbu baytni quyidagicha tarjima qilgan: Solch einem König ist ein Tross zwar lästig, doch ging er mit- „Gesellschaft ist stets Gnade.“ * Tarjimon * belgisi bilan „Nach einem Hadith zitiert“ deya ta'riflab bu jumla hadisdan iqtibos olinganligini ta'kidlaydi.

Mavlono bunga misol keltiradi: "Bunday oy yulduzlardan uyaladi, lekin baribir saxiyligi tufayli yulduzlar orasidan topiladi". (Garchi yulduzlarga yondosh oy xijil, Nur sochar, chunki saxovatpesha ul.) [Rumi, 2010, 100]. Otto Höschle ushbu baytni quyidagicha tarjima qilgan: Solch einem Mond sind Sterne eine Schmach, aus Edelmut nur ist er unter ihnen. [Dschaläl ad-Din Rumi. 2020. 191]

Bu guruh sherning orqasidan toqqa qarab boradi. Biroz vaqt o'tgach, ular tog' ho'kizi, echki va quyonni ovlashadi. Ular o'ljani tog'lardan o'rmonga olib kelishadi. Bo'ri va tulki sherning o'ljalarini adolatli bo'lishishini ochko'zlik bilan kutishadi. Ikkalasining ochko'zligini sher sezadi. Mavlono bu borada shunday deydi:

Ta'malar sherga asar etdi hamon,

Ta'maning asli anga bo'ldi ayon.

Kimki sherdir, ya'ni, asrorga amir,

Payqagay ul har nekim ko'nglingdadir. [Rumi, 2010, 100].

Arslon ularning shivir-shivirlarini tushunib: "Dastu qasdim sizga yetmasmu hamon, Men xususta muncha aylarsiz gumon? deya o'ylaydi. Rumi bu masalani quyidagicha misol qiladi:

Naqshning naqqoshga yetgaymu so'zi,

Chunki chekmish naqshni ul naqqosh o'zi. [Rumi, 2010, 101]

Muallif davom etadi:

Zonniyn billahi zonnas-savni,

Bir munofiq deb uzarmen boshini. (Zonniyn billahi zonnas-savni-Alloh haqida yomon o'yga borguvchilarni... Fath surasi 6-oyatiga ishora) "Agar Alloh haqida yomon fikrda bo'lganlarning boshini kesmasam, o'zim noto'g'ri ish qilgan bo'laman". [Rumi, 2010, 101].

Bu yerda shuni aytish kerakki, inson o'zining cheklangan/qisman irodasi bilan umuminsoniy irodadan, ya'ni Allohning irodasidan pastda qoladi. Rumi ijodida tasavvufning rolini yaxshi anglagan tarjimon Otto Höschle 3035-3038 baytlarni olmon kitobxoniga quyidagicha yetkazgan hamda Qur'onning 48-(Fath) surasi 6-oyatining nemischa tarjimasini to'liq keltirgan:

3035 Was sonst als Gutes denkt das Bild vom Maler,

wo der ihm Denken doch und Wissen schenkte?

Habt ihr von mir denn solch gemeine Meinung,

ihr, die ihr für die Welt nichts seid als Schmach?

Es wär der schlimmste Fehler, schlug ich nicht

den Kopf dem ab, der übel denkt von Gott".*

*Koran 48:6- „Und die Heuchler und die Heuchlerinnen will Er strafen und die Beigeseller und die Beigesellerinnen, die über Gott nur Böses denken. Eine böse Schicksalswendung sei über sie verhängt, Gott zürne über sie, verfluche sie und bereite ihnen die Hölle! Welch schlimmes Schicksal!“ Die Beigeseller(innen) sind die Polytheisten. [Dschaläl ad-Din Rumi. 2020. 192] (6. Alloh to'g'risida yomon gumon qiluvchi munofiq va munofiqalar, mushrik va mushrikalarni azoblash uchun. Ularga zamon aylanishidagi musibatning yomoni bo'lsin! Ularga Alloh g'azab qildi, ularni la'natladi va ularga jahannamni

tayyorlab qo'ydi. U naqadar yomon borar joydir!

Hikoyaning keyingi qismlarida Arslon Bo'rini sinab ko'radi va undan o'ljani ular o'rtasida taqsimlashni so'raydi. Bo'ri yirtqichlar va o'ljalarni kattaligiga qarab ajratadi. U yovvoyi ho'kizni sherga, echkini o'ziga, quyonni esa tulkiga loyiq ko'radi. Arslon bo'rining o'ljani taqsimlashdagi jasoratidan g'azablanadi. Arslon bo'rini yoniga chaqirib, uni panjasi bilan bir urib o'ldiradi va terisini yirtadi. Arslon bo'rida aql yo'q, to'g'ri qaror qabul qila olmaydi, deb o'ylaydi. Mavlono bu masalani islomiy doirada tadqiq qiladi: "Uning zotidan boshqa hamma narsa foniidir; Uning mohiyatida fano bo'lmaganingiz uchun, borlikka intilmang... Chunki U yo'qlikdadir, yo'qlikdan o'tdi, kimki yo'qlikda bo'lsa, halok bo'lmaydi".

Haq erur boqiy, bo'lak foni yama,
Yetmasang yo'qlikka, borliq istama.

Haq yo'lida kim agar topgay fano,
Unga yo'qlik amridin yetmas jazo.

Chunki ul «illo»da «lo»ni bilmagay,
Kim esa «illo»da, foni bo'lmagay. [Rumi, 2010, 101].

Bu qissada Mavlono "men" va "biz" iboralari nafs va xudbinlik ko'rsatkichlari ekanligi haqida xabar beradi. "Kim eshik oldida "men" va "biz" haqida gapirsa, eshikdan haydab yuboriladi". «Menu biz» deb gar eshik urgay kishi, Ul eshikdin o'zni ham surgay kishi. [Rumi, 2010, 101].

O'z nafsini birinchi o'ringa olib chiqqan insonlar o'z nafsining quliga aylanadi va dunyoviy bo'ladi.

„Vergehn wird alles außer Seinem Antlitz.“*

Such erst das Sein, wenn du vor Seinem Sein stehst.

Wer hingestorben ist in „Meinem Antlitz“,
für den gilt nicht das Wort „Vergehn wird alles“,
er ist im „außer“, übersteigt das „nicht“,
und wer im „außer“ ist, ist nicht gestorben.

Wer „ich“ und „wir“ am Tor des Himmels spricht, 3055
dem bleibt versperrt und ihm bleibt nur das „nicht“.

Koran 28:88- „Es gibt keinen Gott außer Ihm. Alles vergeht-nur Sein Antlitz nicht! Sein ist das Urteil, und zu Ihm werdet ihr zurückgebracht.“ [Dschalāl ad-Din Rūmi. 2020. 193] (Qosos surasi 88 oyat. Alloh bilan birga boshqa ilohga iltijo qilma. Undan o'zga iloh yo'q. Undan o'zga har bir narsa halok bo'luvchidir. Hukm Unikidir va faqat Ungagina qaytarilursiz. [https://islom.uz/quran/mano? sura=28])

Tojik va o'zbek noshirlaridan farqli ravishda Otto Höschle tarjima jarayonida Masnaviydagi barcha Qur'on oyatlari va hadislaridan iqtiboslarni nemis kitobxoniga tushunarli bo'lishi uchun ajratib ko'rsatadi hamda ularni izohlarda to'liq keltiradi. Bu esa o'z navbatida mutarjimning nafaqat fors tilining bilimdoni, balki muqaddas dinimiz va ilohiy kitoblarimizdan ham yaxshigina xabardor ekanligini ko'rsatadi.

Gurgro barkand sar on sarfaro,

To namonad dusarivu imtiyoz. «Fantaqamno minhum» ast,ey gurgi pir,

Chun nabudā murda dar peshi amir. [Мавлоно Чалолуддин Муҳаммади Балхӣ. 2013. 203]

Den Kopf riss jener Stolze nun dem Wolf ab,
dass keine Doppelköpfigkeit mehr bleibe.

„Wir rächten uns an ihnen“ heißt, oh Wolf:

Du starbst nicht hin vor 'm Angesicht des Fürsten.*

* „Wir rächten...“: Dies sagt Gott im Koran mehrmals, so zu den Ägyptern (7:136), den Midianitern (15:79) und ganz allgemein zu denen, die Gottes Propheten zurückweisen (43:25). Du starbst nicht hin: Anspielung auf den „Tod vor dem Tod“, das Hinsterben vor (oder Entwerden) in Gott durch Aufgabe des Selbsts. [Dschalāl ad-Din Rūmi. 2020. 196]

(“Biz qasos olamiz...”: Xudo buni Qur'onda bir necha bor aytadi, masalan, misrliklarga (7:136), midiyaliklarga (15:79) va umuman olganda, Xudoning payg'ambarlarini rad etganlarga (43:25) nisbatan. “Siz o'lmadingiz”: “o'limdan oldin o'lim”, o'zini topshirish orqali Xudoga yetib borishdan oldin o'lish (yoki bo'lish) ga ishora.)

Bo'ri boshin uzdi sheri sarfaro,

Bo'lmagay deb ikki boshu imtiyoz. «Fantaqomna minallazina...» bo'ri pir,

O'lmading qarshingda turganda amir. So'ng dedi ul tulki yoqqa o'grilib:

O'ljani bo'l ertalik, kechlik qilib.

Shunda sher bo'rining boshini yulib oladi, so'ng tulkidan o'ljani bo'lib berishni so'raydi. Tulki sajda qilib, barcha o'ljani sherga beradi. Uning aytishicha, ho'kiz sherning nonushtasi, echki tushlik, quyon esa sherning kechki ovqati bo'lishi kerak. Arslonga bu taqsimot yoqadi va: “Adolatni yoritding, bu taqsimotni kimdan o'rganding?” deydi. [Rumi, 2010, 103]. Tulki bo'rining holatidan saboq olganini aytadi. Sher dedi: “Ishqimizdin, dedi sher, jismingda o't, Har uchovin senga berdim, ol-da, ket.”. [Rumi, 2010, 103]. Arslon tulkining xatti-harakatiga qoyil qoladi va shunday deydi: “Bo'rining holi bo'lib darsing sening, Tulkimas, shersan, arislonim mening. Oqil ulkim, ibrat olgay doimo, Do'stlari boshiga tushganda balo. [Rumi, 2010, 103]. Tulki: “Xudoga shukur”, deydi Arslon birinchi bo'lib Bo'riga o'ljani bo'lishishni amr qildi. Mavlono bu borada shunday deydi: “Bas, bizdan oldingilardan keyin bizni dunyoga keltirganiga shukrlar bo'lsin”. [Rumi, 2010, 103]. Chunki Alloh bizdan oldingilarni azobladi. “Dono kishi Fir'avnlr va Od qavmiga bo'lgan voqeani eshitsa, bu borliqdan voz kechadi va bu kibrdan voz kechadi”. [Rumi, 2010, 103]. Bu borada oldingi odamlar duch kelgan ofatlardan saboq

olishimiz kerak.

Xulosa. Nihoyat, "Masnaviy"dagi bu hikoyatda Mavlono shunday deydi; adolatli bo'lmoq, nafsiga mag'lub bo'lmaslik, chegarani bilmoq, komil inson bo'lmoq, ibrat olmoq, kamtar bo'lmoq, dunyo moliga ishonmaslik, Alloh taolaga nobud bo'lmaslik, aqlning ahamiyati, insonning zarurligi uning chegaralarini, mutlaq haqiqatni va fanofilloh masalasini, mulk egasi Alloh ekanligini, jamoatning rahmatini va hokazolarni bilish mavzularga e'tibor qaratadi. Shunga ko'ra, insonlar o'z ambitsiyalari va nafsiga mag'lub bo'lmasliklari va o'z o'rnini bilishlari kerak; aks holda falokat yuz berishi mumkin. Bu borada "men" va "biz" iboralarini ortiqcha ishlatmaslik kerak. Hikoyada bo'rining o'limi sababi hamma odamlarga saboq bo'lishi kerak. Bundan tashqari, boshqalar boshdan kechirgan ofatlardan saboq olish kerak; Inson maqtanishdan, o'zini buyuk sanashdan uzoq turishi kerak. Bo'ri bilan sodir bo'lgan voqeadan tulki saboq olgani kabi, odam ham boshqa qabila/xalqlar bilan sodir bo'lgan voqeadan saboq olishi kerak. Inson o'zining yomon xislatlarini tashlab, dunyo va oxirat uchun yomonlikdan uzoq bo'lish uchun ehtiyot choralarini ko'rishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Мавлоно Чалолуддин Муҳаммади Балхӣ Маснавийи маънавӣ: Дафтери аввал ва дувум — Душанбе: «Адиб», 2013. - 480 саҳ.
- [2] Мавлоно Жалолиддин Румий. Маснавийи маънавий. Форсийдан Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол таржимаси. – Т.: MERIYUS, 2010. – Б. 864.
- [3] Dschalāl ad-Din Rūmī. Masnawī. Gesamtausgabe in zwei Bänden. Erstes Band. Buch I-III. Aus dem persischen von Otto Höschle. Chalice Verlag, Xanten, 2020
- [4] TDV İslam Ansiklopedisi, 29 cilt, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî. 441-448, Ankara, 2004